

2. Головатий М.Ф. Молодь і національна ідея. Проблема формування громадянської позиції нової генерації України // Політична культура і політичні партії України. – К., 1997. – Т.6.
3. Життєві кризи особистості. – ч. I. – К., 1998.
4. Н. Любченко. Потерянное время. // 2000, 11 – 17 января, 2008.
5. М. Михайленко. Забути шовінізм: до нового етапу нашої справи // 2000, 11 січня, 2008.
6. В. Нащубский. Как нам обустроить Украину // 2000, 11 января, 2008.

УДК 37(477)(092)+37.018.1

**О.О. Свириденко,
О.І. Дворчук**

РОЛЬ СІМ'Ї У ВИХОВАННІ ДИТИНИ В КОНТЕКСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ О.А. ЗАХАРЕНКА

***Анотація.** У статті розглядається роль сім'ї у вихованні дитини в контексті педагогічної спадщини О.А. Захаренка.*

***Аннотация.** В статье рассматривается роль семьи в воспитании ребенка в контексте педагогического наследия А.А. Захаренко.*

***Annotation.** In the article the role of family is examined in education of child in the context of pedagogical inheritance of O.A. Zakharenko.*

Є десятки, сотні професій, спеціальностей, але найуніверсальніша – найскладніша і найблагодорніша, єдина у кожній родині, – це виховання дитини.

Продовжуючи рід людський, мати й батько повторюють у дитині свої риси характеру, наслідують самих себе. І тому саме від батьків залежить наскільки ці риси будуть свідомими, саме від них залежить моральна відповідальність за людину, за її майбутнє. Кожна мить тієї роботи, що називається вихованням – це витвір майбутнього, погляд у майбутнє. Тому ще відомий російський письменник М. Горький висловив свою думку про процес виховання дитини: „Учить детей – дело необходимое, следует понять, что весьма полезно и нам самим учиться у детей”[1, 158-159].

Виховання дітей – це віддача особливих сил, сил духовних. Людину ми створюємо любов'ю – любов'ю батька до матері і матері до батька, любов'ю батька і матері до людей, глибокою вірою в гідність і красу людини. Прекрасні діти виростають у тих родинах, де мати і батько люблять один одного, і разом з тим люблять і поважають людей.

Гармонійне виховання особистості можливо тільки за умови, коли до потреб – першому, елементарному і навіть якою мірою примітивному побуднику людських вчинків, людського поведіння – приєднується найбільш сильний, більш тонкий, більш мудрий побудник – борг.

Власне, людське життя починається з того моменту, коли дитина вже робить не те, що хочеться, а те, що треба робити в ім'я загального блага.

Мета нашої статті полягає у детальному перегляді питання сімейного виховання в контексті праць О.А. Захаренка; розгляд основних положень, пов'язаних із проблемним виховання в неповній сім'ї, або неповноцінній сім'ї.

Родина, з позиції соціологів, являє собою малу соціальну групу, члени якої пов'язані спільною роботою, взаємною допомогою, моральною відповідальністю. Сім'я

– це складна багатофункціональна система, вона виконує ряд взаємозалежних функцій. До функцій варто віднести економічну, господарсько-побутову, психологічну, репродуктивну, виховну. Соціолог А.Г. Харчев вважає репродуктивну функцію родини головною суспільною функцією, в основі якої лежить інстинктивне прагнення до продовження свого роду. Виконуючи цю функцію, родина є відповідальною за фізичний, психічний і інтелектуальний розвиток дитини, вона виступає своєрідним регулятором народжуваності. Людина здобуває цінності для суспільства тільки тоді, коли вона стає особистістю, і становлення її вимагає цілеспрямованого і систематичного впливу. Саме сім'я за її характером і природним світоглядом покликана формувати риси характеру, переконання, погляди дитини.

Батьки складають перше суспільне середовище дитини. Особистості батьків грають суттєву роль у житті кожної людини. Тому ще древні говорили, що „*Maxima debetur puero reverentia*” [1, 162] (це звучить як „До дитини слід відноситися з найбільшою повагою”) (Ювенал). Не випадково, що до батьків, особливо до матері, ми думкою звертаємося у важку хвилину життя. Разом з тим почуття, що формують відносини дитини і батьків, – це особливі почуття, відмінні від інших емоційних зв'язків. Специфіка почуттів, що виникають між дітьми і батьками, визначається головним чином тим, що турбота батьків необхідна для підтримки самого життя дитини. А нестаток у батьківській любові – дійсно життєво необхідна потреба маленької людської істоти. Перша й основна задача батьків – створення в дитини впевненості в тому, що її люблять і про неї піклуються. Ніколи, ні за яких умов у дитини не повинні виникати сумніви у батьківській любові; найприродніший і найнеобхідніший з усіх обов'язків батьків – це ставлення до дитини в будь-якому віці любовно і уважно.

Головна вимога до сімейного виховання – це вимога любові. Але тут дуже важливо розуміти, що необхідно не тільки любити дитину і керуватися любов'ю у своїх повсякденних турботах по відношенню до неї, необхідно, щоб дитина відчувала, що її люблять.

Олександр Антонович Захаренко за роки своєї педагогічної праці займаючи посаду директора Сахнівської школи намагався ділитися своїм досвідом не тільки із колегами (вчителями), а особливу увагу приділяв виховному впливу батьків на дитину. Він завжди підкреслював, що батьки повинні висловлювати до дітей вимогливу любов, намагатися не потурати їхнім примхам, мати в їхніх очах заслужений авторитет. Тільки тоді дитина буде ставитися до батька й матері із повагою, любов'ю [5, 14-16].

Глибокий, постійний психологічний контакт із дитиною – це універсальна вимога до виховання, яка однаковою мірою може бути рекомендована всім батькам. Саме відчуття і переживання контакту з батьками дають дітям можливість відчувати й усвідомити батьківську любов, прихильність і турботу.

Виховання в сім'ї, повноцінної саме в моральному відношенні особистості, можливе лише за умови розумової єдності та моральної відповідальності батьків за долю своєї дитини.

Основа для збереження контакту – щира зацікавленість в усьому, що відбувається в житті дитини, зацікавленість до його дитячих, нехай самим дріб'язкових і наївних проблемах, бажання зрозуміти, спостерігати за всіма змінами, що відбуваються в душі та свідомості людини. Цілком природно, що конкретні форми і прояви цього контакту широко варіюють, у залежності від віку й індивідуальності дитини. Але корисно замислитись і над загальними закономірностями психологічного контакту між дітьми і батьками в родині.

Особливу увагу педагог приділяв вихованню дитини у різних за структурою родин. Дитина завжди глибоко страждає, якщо розпадається сімейне вогнище. Поділ родини чи розлучення, навіть коли усе відбувається найвищою мірою чемно, незмінно викликає в дітей психічний надлам і сильні переживання. „...Пройдуть роки, перегорить платонічна любов, а діти залишаться сиротами, бо не знатимуть, що таке батьківська ласка...”[4, 189-191].

Дитина відчуває відсутність батька, навіть якщо не виражає відкрито свої почуття. Крім того, вона сприймає відхід батька як відмовлення від неї.

Дитина може зберігати ці почуття багато років. Якщо батьки охоплені ще й бажанням мстити один одному, вони заповнюють свідомість дитини шкідливою дурницею, лаючи один одного і підриваючи тим самим психологічну опору, яку звичайно дитина одержує в нормальній родині. У цей період дитина може, скориставшись розпадом родини, зіштовхувати батьків один з одним і витягати нездорові переваги. Змушуючи їх заперечувати свою любов до неї, дитина буде змушувати їх балувати себе, а її інтриги й агресивність згодом можуть навіть викликати їхнє схвалення. Відносини дитини з товаришами нерідко псуються через недоречні питання, плітки та її небажання відповідати на розпити про батька. На дитині, так чи інакше, відбиваються страждання і переживання матері. „Потреба захищати дітей від зла в житті, насамперед у сім'ї, ще залишається актуальною” [3, 112].

За своїми глибокими переконаннями О.А. Захаренко застерігав батьків від такої із різновидностей любові, як любов відкупу. Не одне сторіччя існує у батьків думка, що якщо дитина живе у достатньому матеріальному достатку, має все, що тільки може собі забажати – така дитина є щасливою (з позиції поглядів батьків). Та, нажаль, все більше переконуєшся, що саме така любов батьків до своїх „чад” тільки виховує з них жадібних, черствих, бездушних споживачів, які думають лише про своє моральне задоволення, і ні в якому разі і ніколи не думають про інших, навіть про своїх батьків. Тому батьки повинні правильно оцінювати гідність, недоліки своїх дітей, допомагати та наполегливо добиватися виконання своїх вказівок, бути рівними у стосунках із дітьми і ні в якому разі не вдаватися до проявів фізичного покарання [2, 83].

Людина не повинна бути об'єктом виховання, вона завжди активний суб'єкт самовиховання. Батьки можуть стати володарями душі своєї дитини лише в тій мірі, у якій їм вдається розбудити в дитині потребу у власних досягненнях, власному вдосконаленні.

На жаль, у деяких сім'ях до дітей ставляться як до речей, і фізичні засоби покарання вважаються найдієвішими. Та прикро, що батьки не розуміють того, що часом можна досягти лише зовнішньої покірності дитини. Насправді фізичні покарання є трагедією болю і образи, жорстокості, дитячого терпіння. Такі методи „виховання” сприяють розвитку у дітей лицемірства, боягузтва і жорстокості. Саме тому О. Захаренко вважав його тяжким і складним для розуміння дитини засобом покарання.

В основі виховання дитини в сім'ї повинна на першому місці бути доброзичливість один до одного, тоді дитина буде відкриватися всіма глибинами своєї душі. Більше того, якщо дитина зрозуміє, що руку батька, який ставиться до неї несправедливо, спрямовує вчитель, то вона починає ненавидіти батька і вчителя, сім'ю і школу [5, 15-18].

Головною причиною невдач у сімейному вихованні дитини є слабкість педагогічних знань батьків. Тому О. Захаренко спрямовував свої дії на певну допомогу батькам по вихованню їх дітей. Проводилися бесіди із батьками, на яких головна увага приділялася загальним питанням методики, формам, методам виховання дитини у сім'ї. Сімейне виховання – це є надзвичайно важлива і делікатна робота. В її основі лежить

саме батьківська педагогіка, ті багатовікові педагогічні надбання, які є актуальними і в наш час, саме тому школа як один із головних соціальних інститутів повинний бути осередком педагогічної консультації, куди батьки могли б звертатися з питань виховання й отримувати кваліфіковану пораду.

Олександр Антонович був переконаний, що батьків треба не тільки навчати педагогічним аспектам виховання своїх дітей, а й привчати до самостійної практичної та теоретичної роботи з цих питань. Оскільки підвищення знань у сім'ї підвищує і відповідальність батьків щодо виховання дитини. Саме тому, озброюючи батьків знаннями найважливіших педагогічних процесів і надбань, залучаючи батьків до їх роботи в Сахнівській школі, О.А. Захаренко певною мірою домігся розуміння батьками своєї дитини, що сприяло найкращому і найуспішнішому вихованню [2, 46-49].

„Найкращий спосіб зробити дітей хорошими – це зробити їх щасливими” (О. Уайльд) [1, 325].

Література

- 1) Абельмас Н.В. Золотая энциклопедия афоризмов: Мудрые мысли великих людей. – Донецк: ООПКФ „БАО”, 2007 – 416 с.
- 2) Захаренко О.А. Про родинне виховання. Хрестоматія. /За ред. Л.І. Прокопенко. – Черкаси. ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2006. – 99 с.
- 3) Захаренко С.О., Орлова Н.В. Деякі поради щодо формування в учнів загальнолюдських цінностей. / За ред. Л.І. Прокопенко. Черкаси, 2006. – 287 с.
- 4) Захаренко С.О., Орлова Н.В. Формування духовних цінностей молоді у творчій спадщині О.А. Захаренка. /За ред. Л.І. Прокопенко. Черкаси, 2006. – 251 с.
- 5) Захаренко О., Мазурик С., Школа над Россю. – К.: Рад. шк., 1979. – 150 с.

УДК 504

С.В. Совгіра

НЕПЕРЕДБАЧУВАНІ НАСЛІДКИ ВЗАЄМОДІЇ ЛЮДИНИ І ПРИРОДИ

Анотація. В статті розглядається проблема взаємодії людини, суспільства і природи та наслідки такої взаємодії для майбутнього людства. Частково висвітлюються шляхи вирішення означеної проблеми.

Аннотация. В статье рассматривается проблема взаимодействия человека, общества и природы, а также последствия такого взаимодействия для будущего человечества.

Annotation. This article examines interaction of a person, society and nation and the result of such interaction for future humanity. Partly shows the way of solving this problem.

Специфіка сучасної епохи визначається якісно новим впливом людини на розвиток природи, який полягає, по-перше, в тому, що у процесі взаємодії суспільства і природи все чіткіше виступає провідна роль свідомої людської діяльності, спрямованої на цілеспрямовану зміну біосфери (неможна забувати і про стихійні наслідки людської діяльності, що є на сьогодні могутнім чинником впливу на біосферу). По-друге, сукупність всіх видів діяльності людей на планеті „досягла таких граничних форм, коли постало питання про загрозу самому біологічному існуванню людини, внаслідок вичерпання деяких природних ресурсів і шкідливого для життя людини забруднення середовища її існування” [1, 93]. По-третє, ці проблеми мають непередбачувані